

merkityskenttäerojen vuoksi. Vaikeita lauserakenteita suomentaja myös ilmoittaa purkaneensa kielen sujuvoittamiseksi, mikä on onnistunut ratkaisu. Esimerkkinä osuvista ratkaisuista olkoon kristityistä virheellisesti käytetty sanan *Chrestianus* suomennot "krestitty" sekä värikkäät ilmaisu "hempukka" ja "seireeninkita".

Johdantoluvut ovat teosten pituuteen nähden sopusuhtadassa, asiasisällöltään selkeitä sekä juohevasti eteneviä. Jos alkutekstien suomennot onkin ollut moitteetonta, on johdantoon jäänyt ikävästi eräitä ylätyylisiä ilmauksia, joiden täsmällinen merkitys ei kaikille teologian oppineillekaan välttämättä suoraan aukene. Näitä ovat esimerkiksi "teologinen rehabilitaatio" tarkoittamassa Tertullianuksen ajatusten hyväksymistä kirkossa hänen montanolaisuuteen kääntymisensä jälkeen sekä "lapidaarinen isku" merkitsemässä niukkasanaista, sivaltaa kielenkäyttöä.

Jokainen kolmesta suomennotusta teoksesta avaa innostavalla tavalla keskeisen ja varhaisen latinalaisen kristityn ajattelua. Jos lukija haluaa valita vain yhden, suosittelun ehdottomasti tarttumaan *Apologeticumiin*: sen viimeiseen asti hiotun tyylin, sarkastisen huumorin sekä veitsenterävän analyysin vuoksi.

JUSSI JUNNI
TEOL. MAIST., PSYKOL. KAND.,
HELSINKI

MAARIT HYTÖNEN (TOIM.)
Minä uskon? Jumala-usko
2010-luvulla. Tampere:
Kirkon tutkimuskeskus
2010. 231 s.

Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisemassa artikkelikokoelmassa pohditaan, mitä uskontunnustuksessa ilmaistu usko kolmiyhdyttävään Jumalaan merkitsee tänään. Kirja etenee uskontunnustuksen kolmen pää-

kappaleen mukaisessa järjestyksessä ja jokaisessa osassa asiantuntijat lähestyvät uskonkappaleita omasta näkökulmastaan. Esipuheen ovat kirjoittaneet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispat ja kirja on alun perin tarkoitettu hiippakuntien vuoden 2010 synodaalokokousten keskustelua varten. Piispat toivovat esipuheessaan julkaisusta olevan iloa ja hyötyä myös kaikille niille, jotka pohtivat kristillistä uskoa ja sen merkitystä oman aikamme ihmiselle.

Kirjan ensimmäinen luku Jumalasta lähestyy jumalauskoa kolmen artikkelin kautta. Kukin artikkeli heijastaa käsityksiä uskon suhteesta tietoon postmodernina ja tiedekeskeisenä aikana: uskon ja tiedon välille on valistuksen ajan järjen ihanteen korostuksen myötä syntynyt kiulu, joka jakaa ne olemuksellisesti erilleen. Tapio Luoma tarkastelee kristillistä jumalauskoa luonnontieteen aikakaudella. Artikkelit rakentaa kuvaa kristikunnan historiassa käydystä keskustelusta uskon ja tiedon suhteesta sekä määrittelee kysymyksen suuntaviivoja vallitsevalle luonnontieteen aikakaudella. Aku Visala kartoittaa uusateismin luomia haasteita kristinuskon jumaluskolle. Uusateismin nousu heijastelee luonnontieteen aikakauden ihanteita argumentoinnissaan ja asettaa kristinuskon uudenlaisen kriittisen tarkastelun alle. Gunnar af Hällström keskittyy katsomaan luomisuskon kautta nousevaa uskonnollista potentiaalia kristinuskon sisältä käsin. Hän pohtii, mitä luominen ja luotuna olemisen tarkoittaa kristillisen sanoman valossa.

Artikkelien lähestymistavat empiirisen tiedon ja uskonnollisten uskomusten tasapainotteluun heijastelevat mahdollisuuksia uskon ja tiedon näkemiseen yhdessä. Samalla artikkelien katsaukset kreationismiin ja uusateismiin myös osoittavat, että uskon ja tiedon välillä tehdään kiivastakin erottelua. Luoma toteaa tämän vastakkainasettelun olevan molempien osapuolten, sekä ateistien että kristittyjen, rakentama

keinotekoinen asetelma, joka jättää avaamatta niiden välillä vallitsevat hienovaraiset yhteydet. Samoin Visalan johtopäätös uusateismista enemminkin maailmankatsomuksena osuu hyvin usko-tieto -jaotteen ytimeen: vaikka tieteen tuloksia käytetään uusateismissa argumenttien perusteina, se ei tee siitä itsessään tieteellistä teoreettista viitekehystä, vaan se perustuu tieteen teorioista ja hypoteeseista johdettuihin uskomuksiin. Af Hällström lähestyy teemaa uskosta ja luomisen teologiasta käsin. Hän toteaa teologian tehtävänä olevan ihmisen ainutlaatuisuuden pohtiminen, ei niinkään lajien synnyn. Evoluutiota tutkimalla ei voida löytää vastauksia niihin kristillisen teologian periaatteisiin, joiden valossa ihminen on luomakunnassa ainutlaatuinen "Jumalan kuva".

Toisen pääluvun Kristus-uskoon liittyvistä teemoista rakentuu katsojalle siihen, miten historiallisiksi virstanpylväiksi muodostuneet, etenkin 300–400-lukujen kirkolliskokousten kristologiset linjaukset Jeesuksen jumalallisuudesta ja ihmisyydestä nähdään tänä päivänä. Neljän artikkelin kautta välitettyjä näkökulmia siihen, millaisia moninaisia muotoja Nikean ja Khalkedonin kirkolliskokousten linjaukset, muun muassa Jeesuksesta "tosi ihmisenä ja tosi jumalana", saavat ajassamme. Jeesuskuvaa määrittää moninaisuus, joka Outi Lehtipuun artikkelissa näyttäytyy Uuteen testamenttiin sisään rakentuneeksi "kanonisoiduksi moniäänisyydeksi". Lehtipuu tarkastelee artikkelissaan raamatuntutkimuksen avaamia näkökulmia kirkon Kristus-uskoon. Esiin nousevat tieteen luomat näkemykset Raamatun historiallisuudesta ja tekstien syntyhistoriasta. Ne vievät kirjoittajan pohtimaan sitä, mitä merkitystä nykytie-dolla tulisi olla lukijalle.

Kristologian moniäänisyys tulee niin ikään esiin Kari Syreenin artikkelissa Jeesus-filmeistä. Syreeni käy läpi niiden historiaa ja tarkastelee moderneja kuvauksia Jeesuksen ihmisyydestä ja jumaluudesta. Kolman-

nessa artikkelissa Jyri Komulainen avaa Jeesusta koskevien tulkintojen moninaisuutta tarkastelemalla kristinuskon ulkopuolisia kristologioita. Niiden kautta esiin nousee monia, perinteisestä kristinuskosta poikkeavia, vaihtoehtoisia Jeesus-tulkintoja islamin, uushindulaisuuden ja new agen näkökulmista. Juha Pihkala puolestaan pohtii kristillisen jumalakuvan haastavaa omalaatuisuutta, jota hän peilaa antiikin ajoilta tähän päivään kantaneisiin aatevirtauksiin.

Artikkelit sanoittavat kristologian luomia haasteita. Pihkala kuvaa kristinuskossa määrittyvän Jumalan ominaisuuksien, kuten esimerkiksi Kristuksen inkarnaation, asettavan kiperiä haasteita ja paradokseja, kun sitä yritetään arvioida muodollisen logiikan kautta. Jumala hahmottuu samaan aikaan sekä transsendenttina, kosmisena ja abstraktina olentona että immanenttina, maalliseen maailmaan samastuvana ja konkreettisena olentona. Kristus-kuvan moninaisuus ja pirstaleisuus välittyy myös Raamatun lehdistä, kuten Lehtipuu artikkelissaan tuo esiin. Evankeliumitekstien sisäiset ristiriitaisuudet ja kristinuskon alun historiallinen tilanne asettavat Jeesus-kuvan hyvin moninaiseen valoon. Lisäksi Raamatun lukija on uudelleentulkitsija, joka lukee sanaa omasta tulkintakehyksestään. Tämä tulkintojen ja näkökulmien moninaisuus on heijastunut myös elokuvaan. Modernin filmigenren runsas kirjo sekä muun muassa sekularisaatio ja individualismi ovat heijastuneet Jeesus-filmeihin, joissa kuvaus Jeesuksesta ja klassinen evankeliumikertomus ajankohtaistetaan.

Kirkko kohtaa myös monenlaisia uudelleentulkintoja Jeesuksesta, kuten Komulainen tuo artikkelissaan esiin. Torjumisen sijasta kuunteleminen voisi auttaa näkemään niissä jotain siitä, mikä Jeesuksen merkityksessä puhuttelee. Uskontojen välinen dialogi ja esimerkiksi molemminpuolinen ymmärrys ja kunnioitus islamilaisen Jeesus-kuvan ja kristinuskon Kristuksen välil-

lä on nykyisessä monikulttuurisessa Suomessa tärkeää. Artikkelit puhuvat kristologian moniulotteisuudesta sovittavasti ja tiukkojen rajojen asettaminen nähdään ongelmallisena.

Kolmas ja viimeinen pääluke keskittyy Pyhän Hengen merkitykseen nykykristillisyydessä. Kimmo Ketola luo artikkelissaan kyselyaineistojen tuottamaan tietoon perustuvan katsauksen spiritualiteetin harjoittamiseen Suomessa. Heikki Kotila puolestaan pohtii jumalanpalvelusta kristillisen uskonharjoittamisen keskeisenä osana. Hänen pyrkimyksensä on avata perusoletusta siitä, että liturgia suuntautuu Jumalaan. Bernice Sundkvist pureutuu artikkelissaan saarnan teologiaan. Hän korostaa saarnan tärkeää asemaa luterilaisessa tulkinnassa, jossa Jumala ymmärretään sanassa tai evankeliumissa läsnä olevaksi. Lopuksi Jaana Hallamaa tarkastelee uskontunnustusta etiikan näkökulmasta. Hän pohtii pahuuden ongelmaa ja synnintunnustuksen haasteita uskontunnustuksen luoman kokonaisuuden kautta.

Kolmannen pääluvun artikkelit tarkastelevat siis, miten kristinuskon Jumala vaikuttaa seurakunnan keskellä luomiensa asioiden, aineellisten ja näkyvien merkkien kautta. Niissä korostuu kristillisen tradition tärkeys. Kotilan artikkelissa se tulee konkreettiseksi kirkollisten toimitusten kautta. Tradition merkitys on hänen mukaansa koko kristinuskon ydin, joka on läsnä jumalanpalveluksessa. Ketola näkee spiritualiteetin yksilöiden elämäntapaan ja uskonnonharjoitukseen liittyvänä ilmiönä, jossa korostuu tekeminen ja eläminen sen sijaan, että katsotaisiin sitä, mihin kristitty uskoo tai jäsenenä kuuluu. Hänen mukaansa hengellisyyden ja spirituaalisuuden nousu heijastaa yleistä epätoivoisuutta siitä, mitä kristillinen usko oikeastaan merkitsee. Tradition tuntemus on ohentunut ja kiinnostus spiritualiteettia kohtaan kertoo valistuksen torjuman ja modernisaati-

on särkemän pyhydentunnon paluusta moderniin kulttuuriin.

Kirjassa käyty vuoropuhelu uskontunnustuksen ja sen nykytulkinnan välillä onnistuu herättämään ajatuksia eri teemojensa kautta. Kaikenkaikkiaan kirja on yleistajuinen ja helposti lähestyttävä suuren yleisönkin luettavaksi. Siinä säilyy varsin objektiivinen tapa tarkastella kristinuskon Jumalaan liittyvää keskustelua. Toisaalta kirjasta välittyy läheinen suhde kirkkoon, nouseehan se kirkon tarpeesta ymmärtää tämän hetken jumalauskkoa ja siihen liittyviä ilmiöitä. Kirjan ensisijainen kohde on ollut Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papisto, joka on saanut kirjan synodaalikonokousta varten. Tämä ei kuitenkaan vähennä artikkelien tieteellisten kysymyksenasettelujen ja tarkastelutapojen pätevyyttä.

Näkökulmien paljous tekee kirjasta hajanaisen eikä yhtenäistä kuvaa ole helppo hahmottaa. Pirstaleisuus ja kokoavien johtopäätösten puuttuminen jättää lukijan yksin tekemään päätelmiä siitä, mitä tämä kaikki tarkoittaa. Niin ikään keskustelu aikamme jumalauskosta olisi kaivannut empiiriseen aineistoon perustuvaa konkretisointia esimerkiksi tilastollisen katsauksen kautta. Ketola esittää artikkelissaan spiritualiteettiin liittyviä tilastoja, joiden tarkastelu rakentaa pohjaa keskustelulle. Silti kaikkia keskeisiä haasteitaakaan ei yritetä avata, kuten esimerkiksi sekularisaatiota ja uskonnon privatisoitumista, vaan punainen lanka pysyttelee uskontunnustuksen pääkappaleiden kautta johde- tuissa teemoissa.

Kirja avaa näkökulmia keskusteluun jumalauskosta mutta ei luo siitä kokonaiskuvaa. Se on hyvä katsaus maltilliseen ja liberaaliin uskontulkintaan, joka pystyy keskustelemaan vasta-argumenttinsa kanssa. Sellaisesta kiinnostuneille ja maltillisen argumentoinnin parissa viihtyville kirja on mukavaa luettavaa. Kaikkiin aikamme haasteisiin näkökulmia etsivän on kuitenkin tyydyttävä vain toisiinsa liittymättömiin

palasiin – joskin laadukkaisiin sel-laisiin. Kirja jättää vaikutelman mal-tillisesta pyrkimyksestä kuunnella ja ymmärtää aikamme haasteita uskon äärellä. Toivon, että papisto on tu-tustunut kirjaan.

ATTE TAHVANAINEN
TEOL. MAIST., VANTAA

CAROLINA BROWN
Liksom en herdinna:
Litterära teman i svens-
ka kvinnoporträtt under
1700-talet. Stockholm:
Carlsson Bokförlag 2012.
488 s.

Filosofie doktor Carolina Brown är lektor i konstvetenskap vid Uppsala universitet och författare till ett antal verk om 1700-talets konst- och kulturhistoria. *Liksom en herdinna* är hennes doktorsavhandling där hon söker samband mellan 1700-talets svenska kvinnoporträtt och århundradets litterära arena. Läskulturen med sina olika inslag som romaner, teaterpjäser och operor vävdes under forskningsperioden samman med porträttkonsten då det blev populärt för högreståndsdamer att posera med en bok i handen. Ett annat återkommande tema var herdinneporträtt där modellerna poserade i blomsterdekorerade dräkter, med en halmhatt på huvudet och en herdestav i handen. Det var likaså många som önskade att bli avbildade "à la turque", till exempel som sultaninnor. Med visuella hjälpmedel som dåtida modebilder, bokillustrationer och gravyrer samt textkällor som dagböcker och brev skissar Brown en intressant bild om kvinnoporträttens mångfald och deras relation till den litterära kulturen.

Avhandlingen består förutom inledning och avslutande diskussion av fyra huvudkapitel. I slutet finns en

engelsk sammanfattning och författarens efterord. Inledningen öppnas med en vacker engelsk modegravyr från 1782 där en stilfull dam klädd i en ensemble i rosa, vitt och svart spatserar förbi ett lånebibliotek. I ena handen håller hon en roman och i den andra en fashionabel accessoar: ett parasoll. Brown beskriver henne som en modemedveten kulturkonsument och påpekar att hela bilden avspeglar det nya kvinnoidealet som framträdde under 1700-talets senare hälft. Både romanen och parasollet är symbolbärande föremål som förmedlar att damen i fråga är införstådd med den moderna världens krav. Hon är hemmastadd i det offentliga rummet och förtrogen med dess utbud. Fast läsaren kan undra om forskarens tolkning om högreståndskvinnan som ett självklart inslag i det sena 1700-talets offentliga sfär är en smula för optimistisk är gravyren ett träffande och slagkraftigt val som bokens första bild.

Författaren citerar också bildtexten som informerar betraktaren om att gravyren föreställer skönheten i färd med att leta efter visdom. Hon klargör att det under forskningstiden rådande synsättet hade problem med att förena begrepp som skönhet och visdom. Också en möjlig ironi i bildens utsago identifieras. Brown funderar på hurdan kunskap den raffinerat klädda damen är ute efter och vad hon ämnade använda den för. Läste hon i syfte att bli klokare eller bara för att roa sig?

Brown framskrider sedan till att beskriva avhandlingens syfte och frågeställningar. Texten är lättförståelig och flytande utan att sakna den exakthet som ett litterärt verk av detta slag kräver. Med säkra penseldrag tecknar författaren studiens utgångsläge. Hon förklarar hur den ståndsmässiga och genusrelaterade kulturkonsumtionens effekt på forskningsperiodens kvinnoporträtt och bildkonst kommer att undersökas. Avhandlingen förenar sig med det bland olika discipliner

och forskningsområden nuförtiden mer vanliga sättet att tolka porträtt ur ett socialhistoriskt perspektiv. Till skillnad från den tidigare porträttforskningens snävare synsätt tolkar de nya förklaringsmodellerna symbolerna och koderna i konstverken som tecken på målningsstidpunktens normer, värderingar och ideologier. Betraktelsesättet är kreativt och öppnar intressanta vyer framför läsaren. Skriftliga källor som de avbildade kvinnornas korrespondens eller självbiografier har skickligt använts till hjälp i tolkningsarbetet.

De fyra huvudkapitlen presenterar verkets centrala teman och är indelade i ett flertal underkapitel. Första kapitlet handlar om kvinnoideal och kvinnligt läsande. Brown skildrar kvinnans underordnade ställning i det dåvarande samhället och de förväntningar som riktades mot henne. Som hjälp använder hon bland annat 1734 års lag och den nyare versionen av pastor Petrus Törnevalls *Dygdz och Odygdz Spiegel* från 1730. Den sistnämnda rekommenderar att kvinnan är from och dygdig, huslig och sedlig. Också den blivande drottningen Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok nyttjas för att illustrera de faror som enligt tidens uppfattning lurade på kvinnor som inte sökte behärska sin natur och bemästra svagheter i den. Damer hade enligt rådande uppfattning en benägenhet att vara nyckfulla, svartsjuka, högmodiga och behagsjuka, för att nämna några. Den som klarade av att bevinga bristerna med goda egenskaper som klokhet, empati och anspråkslöshet förtjänade omgivningens godkännande.

Brown fortsätter med att förtjänstfullt beskriva hur kvinnoidealet syns i porträtten och hur till exempel skönheten ansågs reflektera dygd och moralisk förädling. Läsaren får insyn i överraskande detaljer. En sådan är att på vissa pendangporträtt föreställande ett äkta par framställdes hustrun som en liten och rodnande gestalt mitt i tavlan